

SADNI VRT

Na jablanah poznih sort smo pustili sadje še na drevesu in ga bomo še, če bo vreme ugodno. Kajti topla in sončna jesen je za pozorevanje sadja kakor nalašč. Zato je s poznimi sortami dobro počakati še nekaj časa, ker sadeži pri lepem vremenu še mnogo pridobijo in so trpežnejši v sadni shrambi. Potrgali bomo najprej tisto sadje, katerega peclji se zlahka ločijo od drevesa. Pri obiranju bomo točno upoštevali vsa navodila, ki smo jih dali v mesecu septembru za ta opravke. Sadje je vedno dragocen pridelek, v sedanjih časih je pa še bolj pomemben za prehrano prebivalstva. Lahko računamo, da bo letos pomanjkanje sadja vsesplošno in da se spleča shraniti za prodajo vse, kar je le količkaj sposobno za zimo. Sadje pa, ki ga je obtokla toča ali je škrlupasto in črivo, bomo posušili in na ta način ves sadni pridelek do skrajnosti dobro izkoristili za prehrano. Na sadjevec bomo mislili šele pri takem sadju, ki res za nobeno drugo rabo ne more priti v poštev. To so plodovi, ki so zelo drobnji, krčljavi in nagniti ter jih ni s pridom mogoče posušiti. Vedno imejmo pred očmi dejstvo, da je brez jabolčnika še nekako možno shajati, ne more pa družina živeti brez tečne in izdatno redilne hrane, kakršna je tudi posušeno sadje. Zlasti kmečko delo, ki je težko in naporno, zahteva izdatne in tečne hrane, da človek more zdržati. Na to ne pozabimo!

Seveda bomo pri odbiri sadja za sadno shrambo morali gledati na to, da ne spravljamo vanjo črvihih plodov, ker bi se nam vgnezdile gosenice jabolčnega zavijača vsepovsod po razpokah in špranjah. Tako črvi-

vo sadje bomo rajši posušili in s tem uničili gosenice.

Ko bo sadje odbrano in otreseno (otresli bomo le tiste plodove, ki jih bomo porabili za mošt), se bomo morali lotiti zavarovanja drevja pred različnimi škodljivci. Na prvem mestu je dolguheec, ki nam pozimi napravi lahko prav veliko škodo. Da mu to preprečimo, bomo vsaj mlado drevje, ki mu gre najbolj v slast, obdali z ograjo iz kolja ali pa — kar je še bolj enostavno — z žično mrežo, kdor jo ima. Ovijanje in mazanje debel z apnom ni dovolj varno in zanesljivo. V krajih, kjer nastopa v večji meri zmrzlika ali zimski pedec, se drevje obda z lepljivimi pasovi, ki ostanejo na debelu vso zimo notri do pomladi in zanesljivo pomagajo proti temu in še nekaterim drugim škodljivcem. Kjer je tega škodljivca zelo mnogo, bo kazalo na vsako deblo naložiti celo po dva lepljiva pasova. Spomladi jih bomo odstranili in sežgali. Po sadovnjakih bomo pobrali goseničje pasti, ki smo jih nastavili poleti proti jabolčnemu zavijaču. Sedaj so svoj posel opravile.

Končno začnemo misliti že v oktobru na gnojenje sadnemu drevju. Navozili bomo gnoja v sadovnjak in ga pri prvi priliki podkopali ali pa podorali. Jesensko gnojenje je pri sadnem drevju mnogo več vredno nego pomladansko. Kdor namerja jeseni saditi drevesca, mora čimprej izkopati jame, da se zemlja prežrači in zrahlja. Končno vzame sadjar v roke še grablje in pograbi od škrlupa napadeno listje ter ga sežge. Isto napravi z gnilih sadjem po tleh. S tem so pa glavna dela v sadovnjaku za letos opravljena.

VINOGRAD

V mesecu septembru se je ob izredni toploti in lepem sončnem vremenu grozdje na trtju ugodno razvijalo in je razmerje med sladkojem in kislino dobro. V splošnem bo letos dobra vinska letina, zlasti pri tistih

vinogradnikih, ki preveč ne hitijo s trgatvijo in rajši pred glavno trgatvijo podbirajo, trgajo pa šele v sredini oktobra. Pred trgatvo zaznamujemo v vinogradu vse tiste trse, ki so se letos še posebej odlikovali po rodo-

vitnosti, lepi polnosti grozdja, po zdravju in drugih dobrih lastnostih, da bomo mogli pozneje od njih jemati cepiče za cepljenje.

Za trgatve je najbolj primerno suho vreme, da pride tako čim manj vode v mošt. Pri trgatvi ločujemo — ako nismo prej podbirali — gnilo in blatno grozdje od zdravega, da bomo lahko mošt iz gnilega grozdja potem razsluzili, česar pri zdravem grozdju ni treba. Tudi moramo ob trganju ločiti vse kislognile in nezrele jagode (martinščak), ker bi nam te lahko pokvarile pridelek.

Pobrano grozdje spravimo iz vinograda takoj v prešnico in ga čimprej predelamo. Najbolje je, če moremo grozdje razpecljati, to je peclje ločiti od jagod. Znano je namreč, da peclji — posebno če so še zeleni — vsebujejo mnogo čreslovinastih surovih snovi, ki kvarijo pridelek, ako pridejo v mošt. Na pecljih je tudi razna neznaga, posebno pa ostanki žvepla in modre galice, kar vse bi prišlo v mošt in bi ga kvarilo. Razpecljevanje moramo vedno izvršiti pri napravi črnine, ker pri črpnini vre mošt na tropinah in se surove čreslovinaste snovi še bolj izlužijo iz pecljev.

Zmleto grozdje takoj izprešamo, mošt pa spravimo v sode. Ni dobro puščati mošt delj časa v kadeh na zraku, ker tak postopek lahko povzroči razna nepravilna vrenja, zlasti očetno-kisla. Sode pred uporabo

rahlo zažveplamo (na 3 hl vzamemo eno azbestno treščico). Istočasno dodamo na hl en do dva litra mošta, v katerem smo razmnožili čiste kvasnice in kateri že močno vre, nato pa sode zapremo s kipečnimi vehami. Mošt iz gnilega in blatnega grozdja pa najprej razsluzimo na ta način, da ga damo za 24 ur v sode, ki smo jih močno zažveplali (na 1 hl vsebine 1 do 2 treščici azbestnega žvepla). Ko sta se v tem času gniloba in blato vsedla, vino pretočimo v sode, kjer bo mošt vrel. Pri tem ga močno zračimo, da večina žvepla izpuhti, sodov pa, v katerih bo mošt vrel, ne žveplamo več. Temu moštu moramo na vsak način dodati mošta, ki že vre, ker bi drugače vrenje predolgo ne pričelo.

Takoj ko je burno vrenje končano (traja nekako teden dni), zapolnimo mošt v sodih z enakim moštom, pustimo le za kak liter praznega prostora. Tudi pustimo na sodih še kipečno veho ali pa nasadimo dokipečne vehi. Zapreti pa sodov sedaj še ne smemo, pa tudi odprtih ne smemo pustiti, da bi imel dostop zrak. Dobro je tudi mošt ponovno premešati, da sladkor čim popolneje povre. Sele ko je vrenje končano, sode čisto zapolnimo in zapremo z navadnimi vehami.

Pri pripravljanju cvčka, ki ga dobimo navadno iz zametne črnine in belega grozdja, moramo grozdje razpecljati in ga pustiti v kadli le 2 do 3 dni, nakar ga iztisnemo in mošt vlijemo v sod, kjer kipi naprej.

P O L J E

Zaradi slabega vremena zadnji dni meseca septembra je zaostalo na polju še precej dela pri spravljajanju pridelkov in pri pripravljanju zemlje za setev ozimnih žit. Zato bo treba v oktobru pohiteti s še preostalimi deli, zlasti z žetvijo prosa in spravljajem krompirja, kolikor je še ostal na njivi. Če ni krompirjev nasad popolnoma zdrav in izenačen, moramo krompir kopati dvakrat, kakor smo s poudarkom omenili že v navodilih za mesec september. Pri prvem izkopavanju izkopljemo gomolje izpod vseh bolnih, slabo razvitih ali pa na drug način poškodovanih grmov. Ta krompir spravimo v posebno shrambo ali podpisnico, da bomo v njim krmili živino. Tako nam bo ostal za drugi izkop le popolnoma zdrav krompir, ki ga spravimo v klet ali podpisnico. Zanj so dobre kleti, v katerih se da temperatura z odpiranjem in zapiranjem oken uravnavati tako, da bo znašala od 3 do 6 stopinj C. Dosledno in vestno izkopavanje in shranjevanje krompirja bo kmetom mnogo pripomoglo do tega, da bodo v teku let dobili bolj zdrave in bujne krompirjeve nasade, ker bodo vsi slabi in bolni gomolji odstranjeni že pri izkopu, na tudi pozneje v shrambi ločeni od zdravih.

Tudi s spravljajem koruze bo treba pohiteti; vendar pri tem nikakor ne smemo opustiti odbiranja lepih koruznih storžev za seme. Le nizko nasajeni storži, ki imajo lepo vzporedne vrste, naj se na njivi poiščejo za seme. Skušnje so namreč pokazale, da koruza od nizko nasajenih storžev bolj rano dozoreva in daje tudi večje pridelke. Takih storžev pa ni mogoče zanesljivo odbirati s kupa, marveč samo z rastlin na njivi.

V tem mesecu bomo poželi tudi ajdo, ki bo ponekod zaradi ugodnega vremena dala dobre pridelke.

Bliza se čas setve ozimnih žit. Skrbeti moramo, da posejemo rž vsaj do 10., pšenice pa vsaj do 20. oktobra; rastline na ta način še pred zimo lepo ozelenijo, se dobro obrastejo in vkoreninijo ter tako dobro prestanejo zimo. Za seme uporabljamo le čisto, kalivo in zdravo seme. Zaradi tega je treba zrnje na večalnikih in trierjih čistiti in sortirati tako, da se odbere le najljepše in najtežje za setev. Razen tega se priporoča tudi razkuževanje semena, in sicer z razkuževalnimi sredstvi, ki smo o njih govorili že v septembarskih navodilih. Klenu in zdravju seme je eden najvažnejših nočojev za dober pridelek. Zato naj kmetovalci v lastnem in-

teresu to vprašanje skrbno upoštevajo in se po danih navodilih ravnavajo. V teh časih dobri pridelki niso le stvar posameznega gospodarstva, marveč splošno narodna zadeva.

Ko bodo ozimna žita posejana, začnemo z jesenskimi oranjem in gnojenjem onih njiv, kamor bomo sadili prihodnje leto okopavine. Temu delu naši kmetje ne posvečajo one pozornosti, ki jo s svojo važnostjo zasluži. Veljati bi morale za vsakoogar vodilno načelo, da čez zimo ne sme ležati v celini nobena njiva.

Konec meseca oktobra poberemo še peso, repo in korenje ter posekamo zelje tako, da bodo z nastopom novembra že skoraj vsi pridelki pod streho. V tem času polnimo tudi silose z zeleno koruzo, sončnico in sojo, pa tudi z odpadki prej omenjenih korenstev. Take silaže dajo čez zimo prvovratno kislno krmo, ki je tem več vredna tam, kjer primanjkuje dobrega sena.

Pomen kolobarjenja

Namen obdelovanja zemlje je, poskrbeti rastlinam za vse pogoje, da morejo dati največje pridelke. Za največje pridelke pa ni zadosti pravilna in še tako skrbna obdelava. Poleg pravilne obdelave je potreben tudi pravilen kolobar. Kolobar nam pomeni vrstni red rastlin, kakor si sledijo na isti parceli v zaporednih letih. Izredne vojne razmere utegnejo zapeljati posamezne obdelovalce zemlje, da goje samo take rastline, po katerih je največje povpraševanje in ki jih zato najdražje lahko razpečajo. Pravega kmela trenu eni položaji na trgu ne spravi s tira. On ve, da je svobodno pridelovanje, rastlin, ki največ nesejo, zelo nevarno in negotovo. Pridelalek večkrat čisto odpove. Kmet mora v prvi vrsti pridelovati ono, kar rabi v svojem gospodinjstvu in gospodarstvu, potem šele ono, kar bo lahko prodal. Ozirati se mora na talne in podnebne razmere in tudi na zahteve rastlin. Prav zato, ker rastline zahtevajo kolobarjenje, mora včasih gojiti tudi rastline, ki v njegovih razmerah ne uspevajo najbolje, ki jih v gospodarstvu ne potrebuje nujno in mu niti na trgu ne dajo največjega dohodka. Te rastline v plodoredu mu dajejo gotovost, da bodo večji pridelki drugih rastlin (ki v kraju najbolje uspevajo, ki jih nujno rabi v gospodarstvu in ki mu na trgu dajejo največji dohodek) in bo celotno gospodarstvo dajalo večji uspeh.

Oglejmo si vzroke, zakaj je potrebno kolobarjenje. Staro je pravilo, da žitu ne sme slediti v prihodnjem letu zopet žito. Žito s svojimi kratkimi koreninami jemlje hrano skoraj samo iz gornje plasti zemlje. Razen tega zemljo slabo pokrivajo in jo dež izpirata ter hranilne snovi odnaša v spodnje plasti, kjer jih žitne korenine ne dosežejo. Ker je zemlja slabo pokrita in slabo zasenčena, jo dež zbijaja, sonce zaskorji in

močno prežge. V zaskorjeni in prežgani zemlji je otežkočeno življenje malim zemeljskim bakterijam, ki so za razkranje zemlje in rastlinskih ter živalskih odpadnih delov v zemlji nujno potrebne. Z zmanjšanjem življenjskih možnosti bakterij v zemlji se zmanjšuje tudi razpoložljiva hrana za rastline, ki jih gojimo. Žita rabijo v primeri z drugimi rastlinami več fosforja in zemljo enostransko izčrpavajo. Če bi torej več let zaporedoma sejali na isto njivo žito, bi to imelo na razpolago vedno manj primerne hrane in vedno slabše stanje zemlje. Nujno bi torej bili pridelki vedno slabši.

Z globokim in pravočasnim oranjem ter z močnim gnojenjem, posebno z umetnimi gnojili je do neke meje možno zmanjšati našete slabe posledice nepravilnega kolobarjenja. V teh časih je to nemogoče že zaradi pomanjkanja umetnih gnojil.

Toda še drugi razlogi so, zakaj ne smemo zaporedoma gojiti isto rastlino na isti njivi. Žita dajejo dovolj prostora, da se med njimi naselijo in razmnožijo najraznovrstnejši pleveli. Če na ta način vrstimo krompir za krompirjem ali deteljo za deteljo, se v zemlji naselijo in razširijo razne glivične bolezni, ki uničujejo pridelke. Ista zadeva je z živalskimi škodljivci. Teh posledic nepravilnega kolobarjenja ni mogoče odpraviti z obdelovanjem in gnojenjem. Za nekatere plevelce, glivične bolezni in živalske škodljivce je edino sredstvo zatiranja ravno pravilen kolobar. S krompirjem ne smemo na isto parcelo preji ko po štirih letih, detelja sme slediti detelji šele po šestih letih. Zapleveljenost po žitih najlaže odpravimo z okopavinami v naslednjem letu ali pa tudi z deteljo.

Razlogi za kolobarjenje, ki smo jih navedli za žita, veljajo v neki meri tudi za krompir in velik del drugih rastlin. Treba nam je še rešiti vprašanje, kakšna naj bo izmenjava rastlin, da bo čim bolj gospodarska in donosna.

Detelja je odličen predsadež za žita in za okopavine. V sožitju deteljnih korenin in posebnih bakterij, ki imajo sposobnost, iz zraka jemati dušik in ga prikrojiti v rastlinam dostopno hrano, se množina dušika v zemlji poveča. Detelje s svojimi globokimi koreninami zajemajo hranilne snovi v glavnem iz spodnjih plasti in bogatijo gornjo plast, v kolikor pri oranju ostanejo v njej deli podorane detelje. Detelja popolnoma pokriva zemljo in s tem zatira plevel, zemljo dobro zasenči in jo varuje pred soncem in zaskorjenjem po dežju ter tako, obratno kot smo videli pri žitih, popravlja svojstva tal. Detelja zapušča spočito zemljo, brez plevela in založeno s hranilnimi snovmi. Zato za njo uspevajo vse rastline prav dobro tudi brez gnojenja.

Kjer koli detelja uspeva, jo je treba gojiti že zaradi vpliva na lastnosti zemlje. Škoda samo, da povsod ne uspeva. Zahteva namreč globoko, ne preveč vlažno, z apnom založeno zemljo. Obseg, v katerem jo sme-

mo gojiti, nam določa sama. Rekli smo, da se sme povračati na isto njivo v presledkih 6 let. Tako moremo imeti stajno pod deteljo le šestino poljske zemlje. Zaradi dobrega vpliva na rasilino, ki ji sledijo, bo vsak dober gospodar imel z deteljo pose-

jano res celo šestino svojega polja. Na ta način bo mogoče dvigniti razmeroma nizke pridelke žit. Tudi marsikak travnik, ki je primeren za poljsko obdelavo, bo lahko preoran, ker bo detelja dajala potrebno seno. S.

ŽIVINOREJA

Letos bo zaradi obstoječih razmer marsikje primanjkovalo krme za živino, zato moramo ukreniti vse potrebno, da ne bo preveč trpela naša živinoreja. Nepotrebne živali oddajmo čimprej. Zeleno krmo in pašo moramo temeljito izrabiti. Goveje živine do pozne jeseni ne smemo krmiti s senom, ampak s svežo krmo in pašo. Dobri, sočni zeleni krmi lahko dodamo tudi malo zrezane slame. — V mesecu oktobru pa napolnimo ensilažne jame z zrezano zeleno koruzo, zelenim otavičjem, listjem pese, repe itd. Tega zelenja bo jeseni dovolj in bo veliko neizrabljenega, če ne bomo z njim polnili ensilažne jame.

Tudi prašiče krmimo čim več s svežo krmo in pašo ter varčujemo z zimsko krmo do pozne jeseni. Pršutnike namenjene za pitanje, bomo že v septembru zaprli v hlev in obilno krmili z različno krmo, potem pa jim bomo polagoma povečali obrok močne pitovne krme (krompir, koruzni zдроб itd.).

Letošnje jarčke in petelinčke bomo ponovno pregledali in izločili kar ni za pleme. Od preostalih jarčk in petelinčkov bomo najboljše zadržali doma, ostale bomo prodali za pleme. Nesnost kokoši in jarčk redno zasledujemo. Pri nesnosti ne smemo gledati samo na število, ampak tudi na težo jaje in čas nesnosti. Paziti moramo, da si vzgojimo dobre zimske nesnice, zato, ker so pozimi znešena jajca največ vredna. Sedaj vlagamo jajca, in sicer v garantol ali vodeno steklo ali apnenno vodo.

Ze pri travnikih smo rekli, da bomo po njih pasli, dokler bo šlo. Toda pri tem moramo biti vendarle zelo pazljivi. Po navadi nastopajo v oktobru že hude slane, a pomrzljena trava je živini zelo škodljiva. Posebno breji živini je naravnost nevarna, ker je iz skušenj znano, da taka živina potem rada zvrže. Z nepazljivostjo bi si torej nakopali veliko škodo. Zato pa bomo previdni in ne bomo pustili živin na pašo, dokler se ni trava povsod popolnoma otajala. Razume se samo po sebi, da zmrzle trave tudi drugače ne bomo krmili.

V oktobru bomo imeli različne odpadke okopavin, to je cimo (perje) pese, repe in korenja; rekli smo, da je takšna cimo pri-

merna za kisanje v ensilažni jami. Kdor pa take jame nima — in takih je pri nas večina — bo obrezke in cimo sproti krmil živini. Pri tem pa mora paziti, da bo to stvar krmili le po malem, ker bi večja količina te krme povzročila pri živini drisko. Zato se priporoča cimo okopavin mešati s senom in slamo. Mogoče jo je tudi posušiti v kozolcu in jo pozimi porabiti kot dodatek kuhani krmi.

Pred zimo bo vsak gospodar pregledal in uredil hlev. Pomisliti mora, da bo živina cele mesece navezana na bivanje v hlevu, zato ji pa mora bivališče kolikor mogoče izčistiti ter olupšati, da bo svetlo in dovolj zračno. Vzel bo v roke apno, napravil močan apneni belež in z njim temeljito pobelil ves hlev. S tem ne bo samo pripomogel k svetlobi v hlevu, temveč bo tudi uničil po špranjah ličinke muh in druge golazni. Vestno bo pregledal tudi kanalizacijo, če je v redu. Ni za zdravje in dobro uspevanje živine večjega nedostotka, kakor je zastajanje gnojnice po kanalih, ki povzroča neznošen smrad. Sedaj ko je živina še na paši, je čas, da se hlev res do podrobnosti skrbno uredi in za zimo pripravi. Ne trpimo v njem nobene malomarnosti in bomo videli, da naša skrb in natančnost nista bili zastoj.

V oktobru je čas odbrati v svinjaku one svinje, ki so primerne za pitanje. Do čim bomo druge prašiče še dolgo spuščali na pašo in v tekališče, bomo pitovne svinje zaprli v mračen svinjak in jih začeli dobro in izdatno krmiti. Napak bi pa ravnal, kdor bi na isti način postopal s plemenskimi svinjami. Te mora spuščati ven v tekališče in na pašo tudi v hladnem vremenu, da se sprehajajo in utrjujejo proti mrazu.

Pri kokoših so naše gospodinje že odbrale najlepše jarčke in kakega petelinčka za rejo in za pleme, ostalo manjvredno blago so pa izločile za prodaj ali pa za želodec. Tako malovredno robo bi bilo namreč neprimerno krmiti čez zimo, ko je krma draga. Isto smo napravili tudi pri starih kokoših. Toda pri teh je odbira in selekcija bolj težko izvedljiva, če nimamo kokoši zaznamovanih z obročki in se nismo brigali za to, da bi si uredili kontrolna gnezda. Sele s temi, na videz brezpomembnimi ukrepi lahko nadzorujemo nesnost in težo znešenih jajc pri posamezni kokoši.